

HATÁROZATOK VÉGREHAJTÁSÁNAK NYILVÁNTARTÁSÁRA SZOLGÁLÓ KARTOTÉKRENDSZER KIVÁLASZTÁSA ÉS BEVEZETÉSE

Jakó Géza

Moszkva

BEVEZETÉS

Az alábbiakban azokat az általánosítható tapasztalatokat kívánjuk közölni, amelyeket a KGST Titkárságán a KGST-szervek ajánlásai és határozatai** nyilvántartására és rendszerezésére szolgáló korszerű kartotékrendszer kiválasztása és bevezetése során szereztünk.

Az itt alkalmazott metodika a KGST tagországok közötti gazdasági, tudományos és műszaki együttműködés irányításával és szervezésével foglalkozó titkárságokon és osztályokon kívül elsősorban olyan intézmények részére nyújthat utbaigazítást, amelyeknek különböző okokból nem rövidíthető, hiteles szövegeket/pl. határozatokat, szerződéseket, munkaterveket stb./ kell nyilvántartaniuk és rendszerezniük, nyomon követve azok további alakulását, illetve végrehajtását. Ilyen intézmények lehetnek: kormánysszervek, tervhivatalok, minisztériumok, országos hatóságok és bizottságok, kutató- és tervezőintézetek, nagyvállalati központok, szerkesztőségek, országos társadalmi szervezetek stb.

A KGST Titkárságán az évek során kialakult nyilvántartási rendszer korszerűsítését három szakaszban oldottuk meg.

Az első szakasz a KGST szervek határozatai nyilvántartásával kapcsolatos sajátos információs feladatok feltárásával és előzetes

* A KGST ajánlásai végrehajtását nyilvántartó Iroda vezetője, KGST Titkárság, Moszkva.

** A KGST szervei tudvalevően ajánlásokat a gazdasági, tudományos és műszaki együttműködés kérdéseiben fogadnak el, míg határozatokat szervezési és eljárási kérdésekben hoznak. A továbbiakban egyszerűség kedvéért csak határozatokról beszélünk, kivéve amikor a kettő megkülönböztetése lényeges.

meghatározásával kezdődött, majd az információs rendszerrel szemben támasztott követelmények ugyancsak előzetes meghatározásával fejeződött be. Ezt követte a különböző információs rendszerek nyújtotta lehetőségek tanulmányozásának szakasza, beleértve saját követelményeink fokozatos kiegészítését és helyesbítését, majd a nekünk megfelelő rendszer kiválasztása. A harmadik szakaszban történt azoknak a metodikai és szervezési intézkedéseknek az előkészítése, amelyek az új rendszerre való áttéréshez és az általa nyújtott lehetőségek kihasználásához szükségesnek mutatkoztak. Ezek után az új rendszerre való áttérés már nem okozott különösebb problémát.

I.

SAJÁT INFORMÁCIÓS IGÉNYEINK ELEMZÉSE

Az első szakaszban végzett elemzés a következő sajátos információs feladatok, illetve a kiválasztandó rendszerrel szemben támasztott követelmények meghatározásához vezetett:

Abból kellett kiindulni, hogy a kiválasztandó kartotékrendszer metodikai felépítése, de lehetőleg technikai megoldása szempontjából se avuljon el egy később létrehozandó nagy teljesítményű elektronikus információs és számítóközpont mellett. Ez a követelmény megalapozottnak látszott, tekintve, hogy a munka jellegéből következően egyszerre csak kisszámú, pontosan meghatározható ismérvekkel rendelkező információt kell visszakeresnünk. Ez az az eset, amikor a nagy teljesítményű mechanikus vagy elektronikus központ a legkevésbé gazdaságos, viszont a nagy általános és a kis speciális rendszer egymást jól ki tudja egészíteni.

A rendszer metodikai felépítése és technikai megoldása szempontjából figyelembe kellett vennünk azt is, hogy a KGST-szervek határozatainak központi nyilvántartásán kívül a különböző ágazati állandó bizottságok titkárságai is nyilvántartják a saját hatáskörükbe tartozó határozatokat és nyomon követik azok végrehajtását. Ugyanez történik a KGST tagországok illetékes szerveiben. Az említett nyilvántartási részlegek ágazati, helyi és egyéb sajátosságai mellett nagyjából azonos módon illeszkednek bele a KGST keretében létrejött kölcsönös gazdasági, tudományos és műszaki információ átfogó rendszerébe. Ezért szükséges és egyúttal lehetséges is a különböző helyeken folyó nyilvántartás ésszerű határokon belül való egységesítése, illetve olyan központi nyilvántartási rendszer bevezetése, amelyet a többi részleg követni tud, és amely az egymás közötti információáramlást a legjobban elősegíti. Ezzel annak a követelménynek is eleget tettünk, hogy a többi nyilvántartási részleg a központihoz hasonló módon illeszkedhessék a majdan létrehozandó nagy teljesítményű információs és számítóközponthoz, illetve az egyes tagországokban létrehozandó ilyen központokhoz.

A kívánt korszerűsítés fő célja az volt, hogy lehetővé tegyük a meglévő és bejövő információ számunkra jelentős /releváns/ elemei-

nek /ismérveinek/ jól megkülönböztethető módon való megjelölését és ennek alapján az információ szükség szerinti csoportosítását, gyors és megbízható visszakeresését. A meglévő nyilvántartás erre csak nagyon korlátozott mértékben volt alkalmas; jöllehet az évekkel ezelőtti kidolgozott klasszifikátor a főbb címszavak tekintetében helytállónak bizonyult, és a kartonokon az illető határozatban érintett témák indexszámait fel tudtuk tüntetni. Vizuális áttekintés hiányában ez csak arra volt jó, hogy eldöntsük, hány másolat készüljön az egyes kartonokból, hogy azokat a különböző fő címszavak alá lerakhassuk és több irányból /többdimenzionálisan/ keresve, megtalálhassuk. A határozat végrehajtására vonatkozó bejegyzések vagy egyéb módosítások és kiegészítések esetében a többi indexre való utalás alapján találjuk meg az összes másod-, harmad- stb. példányokat, amelyek azonos kiegészítést igényelnek.

A KGST-szervek határozatai rendszerint több témát érintenek, sőt minden témának többféle vonatkozása is lehet. Sok az un. határos kérdés /több téma kölcsönhatását vagy összefüggését kifejező összetett fogalom/. Ezért, teljességre törekedve, kénytelenek lettünk volna minden kartonból annyi másolatot készíteni, ahány címszó és egyéb vonatkozás szerint /határidő, végrehajtásért felelős stb./ a visszakeresés szükségessége felmerülhetett. Ez természetesen túl sok lett volna, hiszen a másodpéldányok miatt a kartotéklapok mennyisége már így is többszörösére növekedett, és a további bejegyzések során nagy figyelmet és tetemes munkát igényelt a több helyre lerakott példányok konform vezetése. Annyit elértünk, hogy a több ágazatot érintő határozatok minden érintett ágazat, ezen belül főbb címszavak szerint megtalálhatók. Le kellett mondani a címszavak további bontásáról, valamint olyan ismérvek szerinti csoportosításáról, mint pl. a határozatot hozó szerv, az érdekelt ország, határidő stb. Megfogalmazásra került tehát az a kívánság, hogy az új kartotékrendszer bennünket ezektől a gondoktól mentesítsen és ne korlátozza a több irányból való visszakeresés lehetőségét.

Ugyanakkor ragaszkodni kívántunk a jelenlegi egylépcsős visszakereséshez, vagyis ahhoz, hogy a kartotékból közvetlenül a teljes információt kapjuk meg és ne csak azt, hogy a szükséges információ egy másik kartoték- vagy dossziérendszerben hol található.

Egy további követelmény az volt, hogy a már meglévő információs anyagot, gyakorlatilag az egész jelenlegi nyilvántartást /a másod-, harmad- stb. példányok elhagyásával/, átmásolás, illetve újrafeldolgozás nélkül átvesszük az új rendszerbe. Tekintve, hogy a meglévő szövegeken semmit sem kívántunk változtatni, és el akartuk kerülni az átmásolással kapcsolatos hibalehetőségeket és a tetemes munkát, ez az igény mindenképpen indokolt volt. Ebből következett az a további igény, hogy az új rendszerben a szövegek elhelyezése és ezzel együtt az új kartonok méretei se változzanak.

Fontos követelmény volt továbbá a kartotékrendszer megbízhatóságának növelése. A régi nyilvántartás esetében, amikor olyan ismérvszerinti visszakeresés vált szükségessé, amelyre nem volt külön csoport vagy alcsoport /pl. bizonyos részletkérdések, különleges szempontok, határidő, illetve aktualitás, érdekelt fél/, sok kartont, né-

ha az összes kartont kézbe kellett venni és át kellett nézni. Különös figyelmet és sok munkát igényelt annak a biztonságos megállapítása, hogy valamely kérdésben határozat eddig nem került elfogadásra, az adott kérdés vagy vonatkozás az eddigi határozatokban nincs érintve, illetve bizonyos ismert helyeken kívül egyéb helyen nem szerepel. Ebben a tekintetben a nemleges válasznak - a szabadalmi újdonságvizsgálathoz hasonlóan - még az összes karton átnézése árán is - feltétlenül megbízhatónak kellett lennie.

A meglévő nyilvántartás egyik komoly hiányossága volt, hogy vizuális jelzőrendszer hiányában nehéz volt megkülönböztetni az információk anyag aktualitását határidő vagy egyéb mozzanatok szempontjából. Így pl. a határidők ellenőrzésére külön nyilvántartást kellett vezetni.

Végül néhány technikai követelményt is támasztottunk. Így például, hogy a nyilvántartás egyes részei szükség szerint kiemelhetők és más munkahelyen /pl. tanácsteremben/ használhatók legyenek. Meg szeretnénk volna szabadulni a kemény kartonoktól, amelyek megnehezítették a gépelést és több átütés készítését.

II.

A KÜLÖNBÖZŐ RENDSZEREK TANULMÁNYOZÁSA

Sajátos információk igényeink feltárása és a nyilvántartási rendszerrel kapcsolatos követelményeink előzetes meghatározása után került sor munkánk második szakaszára, a különböző nyilvántartási rendszerek tanulmányozására, beleértve saját követelményeink fokozatos helyesbítését, majd végül a megfelelő rendszer kiválasztására.

A tanulmányozást ún. kizárásos alapon végeztük. Így több okból mindjárt el kellett vetnünk a ma még leginkább elterjedt, de már sok szempontból elavult lyukkártyát, elsősorban azért, mert módosítások, kiegészítések, folytatólagos bejegyzések végrehajtására nem alkalmas. Akárcsak egy ismerv változása esetében új kártyát kellene készíteni, illetve lyukasztani.

Tekintve, hogy rendszerint csak egy vagy néhány kartont kell egyszerre visszakeresni, a lyukkártya kódolására és lyukasztására fordított idő a mi esetünkben nem térül meg a visszakeresésénél. Vizuális kijelölés hiányában a lyukkártya nem alkalmas egy olyan aktív jelzőrendszer szerepének betöltésére, mint amilyenre szükségünk van. Végül azt is figyelembe kellett vennünk, hogy egy majdani korszerű elektronikus nagyközpont, amelyhez a KGST határozatai nyilvántartásának mint alrendszernek metodikailag és technikailag kapcsolódnia kell, nyilván nem lyukkártyarendszerű lesz.

Az ajánlások és határozatok, valamint azok végrehajtásáról szóló információk nyilvántartására a mikrofilm sem jöhetett számításba, mert technikailag ez sem teszi lehetővé az egyszer rögzített információ fo-

lyamatos kiegészítését vagy módosítását az adott információs egységen /jelen esetben a mikrofilmen/ belül.

Arra az esetre, ha a KGST Titkárság egyéb lezárt, kiegészítésre nem szoruló /tehát archivum jellegű/ információs anyagainak tárolására a jövőben a mikrofilm alkalmazásra kerülne, figyelembe vettük azt az általános követelményt, hogy a tartalmi ismérvek alapján való visszakeresésnek a KGST Titkárság minden részlegére és egész ügyvitelére vonatkozólag - függetlenül az egyes alrendszerek technikai megoldásától - egységes deskriptor-rendszer alapján kell történnie. Ugyanez vonatkozik az esetleg bevezetésre kerülő még korszerűbb más rendszerekre, így elsősorban a mágneses sávval ellátott kártyákra /pl. a Nixdorf-féle rendszer ilyen/, valamint a videomágneses adattárolóra, illetve visszakeresőre.

Ugy tűnik, hogy különösen a folytatólagosan kiegészítésre és módosításra szoruló szövegek, táblázatok, diagramok, ábrák stb. tárolására, rendszerezésére és visszakeresésére, illetve a rendszerbe kapcsolt bármely korszerű indikációs berendezésen való kivételre és reprodukálásra e két rendszer a legalkalmasabb, és elterjedésükkel feltétlenül számolnunk kell. A kettő közül a videomágneses rendszer rendkívüli előnye a más-más memóriaegységekbe való "átjátszás" lehetősége. Ez az előny különösen ott érvényesül, ahol egyidejűleg több különböző rendeltetésű és tartalmu operatív memóriaegységgel egymástól függetlenül kell dolgozni.

Mindezek figyelembevételével arra a következtetésre jutottunk, hogy a KGST-szervek határozatai, valamint azok végrehajtásának nyilvántartására a vizuális jelzőrendszerű kartotékok közül olyat kell kiválasztanunk, amely mind metodikai, mind technikai szempontból lehetővé teszi szükség esetén a mágneses sáv alkalmazását, illetve a videomágneses adattárolóba való betáplálást.

Sorra véve a különféle vizuális kartotékrendszereket, mindjárt mint félmegoldást elvetettük a szokványos álló kartonoknak, vagyis jelenlegi rendszerünknek un. lovasokkal való kiegészítését. Ahhoz ugyanis, hogy a visszakeresés szempontjából szükséges ismérveket kijelölhessük, a 210 mm-es kártyaszélesség mellett több mint 500 pozícióra lenne szükség. Ez a szokványos lovasokkal nem oldható meg.

El kellett vetnünk a halpikkelyszerűen egymásra helyezett fekvő, kardex-típusú rendszert is, mert az ugyancsak korlátozott kijelzési lehetőségen kívül, a rögzített kártyák átcsoportosítása és további kártyák közbeiktatása igen nehézkes. Elvetettük az oldal-eltolással láthatóvá tehető kártyákat is, ugyancsak korlátozott jelzőrendszerük miatt.

A különböző vizuális kartonrendszerek összehasonlítása során így előtérbe kerültek a felfüggesztett, csuszatható kártyákból álló rendszerek, amelyek közül végülis a francia SYNOPTIC látszott a legmegfelelőbbnek.

A Synoptic International /Monaco/ cégtől kapott részletes ismertető és mintaanyag, valamint többszöri személyes konzultáció alapján hozott döntés a következő előnyök figyelembe vételével történt:

1. Metodikai és technikai szempontból a SYNOPTIC alkalmas arra, hogy a jövőben létrehozandó nagy kapacitású információs és számítóközpont mellett, annak kiegészítő részeként később is használjuk. Mivel a nyilvántartásra kerülő határozatok, valamint azok végrehajtására vonatkozó információ elemzése, egységekre bontása és a releváns elemek megjelölése, illetve kódolása, tehát a rendszerbe való bevétel összes művelete, a SYNOPTIC-nál elvben és gyakorlatilag azonosak a nagy elektronikus központba való információ-bevitel műveleteivel /kivéve bizonyos, elemzést nem igénylő információs adatok automatikus kódolásának lehetőségét/, a nagy központ a munkának ebben a szakaszában a SYNOPTIC-nál semmivel sem gyorsabb vagy gazdaságosabb. Mivel további munkánk során rendszerint csak egy, vagy kevés számú azonos ismervű kártyát kell visszakeresni, ami kártyánként nem igényel 5-10 másodpercnél több időt, a nagy rendszer technikai fölénye a mi esetünkben ebben a szakaszban sem érvényesül. Nem véletlen, hogy a legkorszerűbb computereket gyártó világceg, az IBM saját személyzeti nyilvántartása - a SYNOPTIC cégtől kapott információ szerint - nem az IBM gépein, hanem SYNOPTIC kartoték formájában történik. Nyilván ott is a nem túl gyakori visszakeresés és annak egyedi jellege döntötte el a SYNOPTIC nagyobb gazdaságosságát, mivel a primer adatok bevitelének munkaigénye lényegében azonos.

Mindezekben túlmenően, a SYNOPTIC jó kiindulási alapnak látszik az előbb említett nagy kapacitású központ metodikai előkészítéséhez, mert megköveteli az adott intézmény munkája szempontjából jelentős információs elemek előzetes szabatos meghatározását és klasszifikátor, deskriptor, tezausz vagy egyéb megfelelő formában való rendszerezését. Így a bejövő információ elemzése gyorsabb és megbízhatóbb, mert előre meghatározott kritériumok, normalizált ismérvek alapján kerül elvégzésre. Ugyanakkor az eredeti szöveg megőrzése nem engedi elszakadni az adott információban még kifejezésre jutó egyedi tartalmat. Mindez a nyilvántartás közvetlen céljainak megvalósításán kívül jó hatással van az illető intézmény egész elemző és határozat-előkészítő munkájára.

2. Az egyidejű, valóban szinoptikus áttekinthetőséget a SYNOPTIC három eszköz kombinációjával éri el. Először is azért, hogy a kártya felső 10 mm-es széle 45° szögben hátrahajlik, és így a kártya kiemelése nélkül /a kártya méretétől függően/ 15, 21, illetve 29 cm^2 terjedelmű sáv válik jól olvashatóvá. Az átlátszó műanyagtartóra erősített, műanyaggal bevont, síneken csuszatható felfüggesztett kártyák mindig megtartják vertikális helyzetüket, és így a rálátás mindig optimális.

Az áttekinthetőség további eszközeként a SYNOPTIC megkülönbözteti az állandó és a változó információs elemeket. Az állandó elemek jelzésére az átlátszó műanyag tartóból felül, egymástól 10 mm távolságban 6 mm-re kiemelkedő színes stabil jelzőket alkalmaz. Ezek a szokványos lovasoktól eltérően el nem csuszhatnak és ki nem eshetnek.

A változó információs elemek jelzésére könnyen kivethető, jobbra-balra eltolható 22 x 6 mm nagyságú átlátszó színes műanyagcsíkokat alkalmaz. Ezek az átlátszó műanyagtartón belül helyezkednek el, követik a műanyagtartó 45°-os hajlásszögét és nem csökkentik a felső 10 mm-es sáv olvashatóságát.

Az áttekinthetőség harmadik eszköze a 10-féle szín /a fehérrel együtt 11/. A kártya megtervezése során kerül eldöntésre, hogy az egyes színeknek milyen számértéket vagy egyéb jelentést tulajdonítunk. A 10, illetve 11 szín lehetővé teszi a tízes számrendszer használatát, de nem túl sok ahhoz, hogy csökkentené az áttekinthetőséget.

3. A nemzetközi gazdasági, tudományos és műszaki együttműködés igen bonyolult fogalmi rendszeréből fakad, hogy a különféle információk visszakeresésére nagyon sok oldalról és szempontból /többdimenziálisan/ kerülhet sor. A fogalmi rendszer azért bonyolult, mert az együttműködés elemi jelenségei egyidejűleg több különböző rendszer alkotóelemei lehetnek, és a vonatkozó fogalmak ennek megfelelően nemcsak egy, hanem több gyűjtőfogalom körébe tartozhatnak. A SYNOPTIC mellett szólt az, hogy vele a 210 x 160 mm kártyaméret alapján több mint 900 paramétert tudunk vizuálisan jelezni /azzal a megszorítással, hogy ezek egy bizonyos része alternatív/. Ennyi jelezhető paraméter jelenleg és belátható időn belül elegendő egy olyan klasszifikációs rendszer alkalmazására, amelyben az egyes fogalmak több különböző gyűjtőfogalom körébe tartozhatnak /un. polihierarchikusan felépített rendszer/ és a nyilvántartott és visszakeresendő információnak nemcsak összes jelentős tartalmi elemét, hanem azoknak egyéb vonatkozásait, összefüggéseit és feltételeit is egyidejűleg látható módon, vagyis szinoptikusan jelezni kívánjuk.

Számunkra fontos volt, hogy a meglévő klasszifikátor fő címszavait ne kelljen változtatni, sőt lehetővé váljék annak további bontása. Ugyanakkor lehetőséget láttuk, hogy a jelenlegi különböző címszavak alatt lévő másod-, harmad- stb. példányokról lemondjunk, és a bármikor kívánt címszó vagy ismerv szerint az összes vonatkozó kártyát mégis gyorsan megtalálhassuk.

Az eddigi tapasztalatok alapján úgy látjuk, hogy a nemzetközi gazdasági, tudományos és műszaki együttműködés tematikája címszavainak vizuális megjelölésére négyjegyű index elegendő. Mivel egyes területeken, így pl. a gépipari és vegyipari, vagy a kutatási és szabványosítási témáknál 6-8 jegyig is el kell menni, a klasszifikátor bontási mélységét nem volna helyes korlátozni. Ennek ellenére a visszakeresés céljából elég az index első négy számjegyének vizuális kijelölése, és nem szükséges túlzott részletességgel a nyilvántartás áttekinthetőségét csökkenteni. Mindezek mérlegelésével megállapítottuk, hogy a 210 x 160 mm-es kártyán négy négyjegyű tematikai index elfér. Ha rendkívüli esetben az információ ennél is több releváns tematikai elemet tartalmaz, úgy azokat a mögé helyezett pótkártyán lehet kijelölni.

4. A SYNOPTIC mellett szólt az, hogy a jelenlegi nyilvántartás kartonjai minden változtatás nélkül átvihetők az új rendszerbe. Ez úgy oldható meg, hogy a régi kartonok belekerülnek az új kártyák tasakjaiba. Az új felfüggeszethető SYNOPTIC-kártyák szélessége változatlanul 210 mm, de magasságuk 160 mm helyett 170 mm azért, hogy a tasakba helyezett régi karton, illetve az új betétlap a 10 mm-es látható felső sávot el ne takarja. Alul a tasak szélessége 214 mm. A régi kartonok folyamatos vezetése ugyanúgy történik mint eddig, azzal a különbséggel, hogy a visszakeresésükhöz már rendelkezésünkre áll az új SYNOPTIC-kártyán alkalmazott jelzésrendszer, és nincs szükség a korábbi másod-, harmad- stb. példányokra. Az új ajánlásokat és határozatokat már nem kartonokra, hanem 210 x 160 mm méretű vékonyabb betétlapokra gépelhetjük. Maguk a felfüggesztett tasakos kártyák is vékonyabb papírból készülhetnek, mint a korábbi merev kartonok. A SYNOPTIC legfontosabb szerkezeti eleme, a kártyák felfüggesztésére szolgáló átlátszó műanyagtartó egyben védi és tisztán tartja a kártyát hosszú használat után is. Figyelembe vettük, hogy a tasakos kártya lehetővé teszi hosszabb, több lapra terjedő szövegeknek egy helyen való tárolását. Az eddigi kartonokat ilyen esetben kapcsolatokkal kellett összekötni, amelyek idővel könnyen kilazulnak. Az új tasakos kártya előnye az is, hogy használatkor, a szöveg kiegészítésekor magát a jelzésekkel ellátott tasakos kártyát nem kell kiemelni, hanem csak a tartalmi részt, a szöveget hordozó betétlapot. Így a nyilvántartás mindig komplett és a kivett lapok visszahelyezése egyszerűbb. A betétlap távollétét úgy jelezzük, hogy a kártya egyik felső sarkát a műanyagtartó aló csusztatott színes műanyaglapocskával kitámasztjuk. Természetesen annak sincsen semmi akadálya, hogy az egész kártyát kiemeljük, ha erre szükség van. A különböző színű lapocskákkal való kitámasztás egyéb célokra is használható. Ezzel jelezhetjük a közelgő határidőt, vagy hogy az illető kártya valamilyen okból ellenőrzésre, kiegészítésre stb. szorul, elintézésre vár.

5. Bármely vizuális rendszerű nyilvántartás megbízhatósága összefügg annak áttekinthetőségével, amikor arról van szó, valóban megtaláljuk-e az összes keresett kártyát. A jelenlegi nyilvántartás megbízhatóságát nagymértékben csökkentette, hogy túl kevés információs elemet, illetve ismérvet tudtunk index formájában vagy egyéb módon kiemelni és a szükséges információt túl sok karton közül kellett kiemelni. Egy nyilvántartás áttekinthetősége azon múlik, hogy mennyire tudjuk figyelmen kívül hagyni a nem keresett kártyákat. A SYNOPTIC vizuális jelzőrendszere alapján a figyelembe veendő kártyák száma nagymértékben leszűkül, különösen akkor, ha helyesen a legjobban behatároló ismérvtől kezdjük a keresést. A megbízhatósághoz tartozik az a követelmény is, hogy munkaprogramunknak megfelelően bizonyos szempontból aktuális kártyák akkor is felhívják magukra figyelmünket, ha azokat külön nem is keresnénk. Mindez természetesen nemcsak magától a rendszer nyújtotta lehetőségektől és a jelzések optikai minőségétől függ, hanem nagyrészt attól is, vajon sajátos igényeinknek megfelelően, célszerűen terveztük-e meg kartotékunkat.

Az áttekinthetőséget és megbízhatóságot mint munkapszichológiai tényezőket is méltányoltuk, tekintve, hogy jól és gyorsan csak az a kartotékkezelő dolgozik, aki munkaterületét teljes mértékben át tudja tekinteni, tudja, mit hogyan keressen és bizonyos afelől, hogy azt gyorsan meg is találja. Közismert, hogy a felfüggesztett kártya, amelyik ott marad, ahova csusztattuk, már ez okból is megnyugtatóbb, mint az álló karton, amelyet külön ki kell támasztani, hogy el ne dőljön. A munkapszichológiai előnyök között említhetjük azt is, hogy a SYNOPSIS-kártyák a könnyű alumínium-rekeszekkel együtt a szekrényből, illetve fiókból kiemelhetők, és velük ki-ki a saját megszokott munkahe-lyén dolgozhat. Munkapszichológiai szempontból végül meg kell említeni a SYNOPSIS tetszetős esztétikai elrendezését és színességét.

III.

A KIVÁLASZTOTT RENDSZER BEVEZETÉSE

Miután véglegesen eldöntöttük, hogy nyilvántartásunk korszerűsítésére a SYNOPSIS-rendszert választjuk, következett munkánk harmadik szakasza - az új rendszerre való áttéréshez szükséges metodikai és szervezési intézkedések előkészítése és végrehajtása.

Mindenekelőtt meg kellett tervezni az új kártyát. Ez volt munkánk legnehezebb, de egyben legérdekesebb része. Ehhez felhasználtuk korábbi tapasztalatainkat, a korszerűsítéssel kapcsolatos munka előző két szakaszában lezúrt tanulságokat és nem utolsósorban a cégtől kapott szakirodalmat, elvi sémát és utmutatást. Így alakult ki végülis az a megoldás, amelyet már elég kiforrottnak tartottunk ahhoz, hogy bevezessük.

Általánosítható tapasztalatunk az, hogy nagyobb igényű nyilvántartási rendszer korszerűsítésének metodikai előkészítése és megszer-vezése nem lebecsülendő munkát és hosszú időt igényel. Ebben nagy segítséget nyújtottak azok a munkatársak, akik évek során a régi kartotékot kifejlesztették és vezették. Ők tudták legjobban, hogy a gyakorlatban milyen kérdések, milyen összefüggésben, milyen gyakorisággal merülnek fel, és azok megválaszolása során milyen problémák adódtak.

Az új kártya megtervezése során például kezdetben nagy volt a kísértés, hogy minden lehetőséget kihasználjunk, és így sokkal több információs elemet jelöljünk ki, mint amennyire gyakorlatilag szükségünk van. Még így is lehet, hogy egyes, az új kártyán előírányzott elemeket el fogunk hagyni, illetve a jelzőket csak akkor fogjuk ki-tűzni, ha az az adott esetben fontos. Így például a négyjegyű tematikai indexből sokszor elegendő lesz 2-3 hely kijelölése. Másrészt hagyunk tartalékot ma még előre nem látható további igények és fino-mítások esetére.

Az új kártya megtervezésének első lépéseként el kellett dönteni, hogy milyen állandó és milyen változó információk elemeket célszerű vizuálisan jelezni.

A SYNOPTIC kártya első oldalán lévő fejléc /szinkódháló/ a változó jelzők elhelyezését és színértékeit fejezi ki, a hátoldali fejléc az állandó jelzőkét. A változó jelzők elhelyezésére 174 mm áll rendelkezésre, tekintve, hogy 2 x 18 mm a kártya felfüggesztésére szolgál. Mivel a változó jelzők szélessége csak 6 mm, a fejléc /a színek sorrendjének, illetve jelentésének feltüntetésére szolgáló 7. és 28. rovatokon kívül/ összesen 32 helyet, illetve rovatot tartalmaz. Az állandó jelzők részére a hátoldali fejlécen 21 hely, illetve rovat fér el. Mindkét fejléc mélysége a 11 színnek megfelelően, 11 sor, nem számítva a rovatok jelentésének megjelölésére szolgáló sorokat, valamint az első oldalon lévő 10 mm-es látható felső sávot. A színek sorrendjét a következőképpen rögzítettük: szürke, sárga, piros, zöld, kék, rózsaszín, barna, lila, narancs, fekete és fehér.

A kártya tervezésekor ügyelnünk kellett arra, hogy egy-egy rovatba csakis egymást kizáró /alternatív/ ismérvek kerüljenek.

A változó, illetve esetleg változó ismérvek közül a következők vizuális megjelölését tartottuk szükségesnek /1.ábra./:

Határidők: 1-5. rovat: év, negyedév, hónap, -tól, -ig, rendszeres, folyamatos, 1-, 2-, 3-, 4-, 6-, 12-szer egy évben, "határidő nem lett megállapítva", "határidő nélkül".

Az ajánlás vagy határozat hatálya: 6. rovat: kiegészítve, módosítva, törölve, hatályát veszített, teljesítve, jelentve, függőben.

Az ajánlást vagy határozatot végrehajtó, illetve abban érdekelt KGST tagországok: 29-33. rovatok: az egyes tagországok, az érdekelt tagországok, az összes tagország, + vagy - egyes tagországok, valamint Jugoszlávia mint végrehajtó vagy érdekelt.

Az ajánlás vagy határozat végrehajtásáért felelős, vagy abban érdekelt KGST-szervek: 8-27, 29. és 34. rovatok: a Végrehajtó Bizottság, a Tervbüro, az állandó bizottságok, a KGST Szabványügyi Intézete, a vizügyi szervek vezetőinek értekezlete, a KGST Titkára, a Titkárság osztályai, a KGST összes szervei. Fehér csak a 29. rovatban az "összes országot és az összes szervet" jelenti. A végrehajtók és érdekelték közötti megkülönböztetést úgy oldottuk meg, hogy a 6 mm-es jelzőcsíkot hosszában kettévágtuk, és az érdekeltséget keskenyebb, 3 mm-es csikkal jelöljük.

Az állandó információk ismérvek jelzésére rendelkezésre álló 21 helyből 16 helyet a tematikai indexek foglalnak el /6-21. rovatok/. Egy hely kellett az ajánlást, illetve határozatot hozó szerv megjelölésére /1. rovat/: Tanácsülés, Végrehajtó Bizottság, Képviselők Értekezlete /a Végrehajtó Bizottság létrehozásakor megszűnt szerv/, a Végrehajtó Bizottság Tervbüroja, állandó bizottságok. Ebben a rovatban szerepel a KGST titkára is, mivel a KGST szervek ajánlásaival

2. ábra A SYNOPTIC-kártya második oldala az állandó ismérvek jelölésére

és határozataival összefüggésben a Titkárság apparátusának adott titkári megbízásokat és utasításokat is ezeken a kártyákon tartjuk nyilván. A következő két rovat /2. és 3./ az ülés vagy értekezlet sorszámmát tartalmazza, amelyen az ajánlást vagy határozatot hozták. A 4. rovatban szerepel az ajánlás vagy határozat féleségének közelebbi megjelölése: normatív okmány, gazdasági, tudományos vagy műszaki kérdésben hozott ajánlás, szervezési kérdésben hozott határozat, egyben ajánlás az országok felé és határozat a KGST szervekre vonatkozólag, munkaterv, információ, megállapodás, titkári utasítás, egyéb. Az 5. rovatban jelezzük azt az időszakot, amelyre az ajánlás, illetve határozat vonatkozik: 1960-ig, 1965-ig, 1970-ig, 1975-ig, 1980-ig bezárólag, 1970, 1975 és 1980 után, állandóan. Egyéb időszakok jelzésére két üres helyet hagytunk./2.ábra/

A kártya első oldalán felül a 45°-kal hátrahajló, látható 10 mm-es sáv az ajánlás, illetve határozat lehető legtömörebb megjelölésére szolgál, elhagyva az eredeti megjelölésből mindazt, ami elhagyható. Az eredeti, teljes megnevezést, amely rendszerint azonos a napi-rendi pont megnevezésével, a betétlapon tüntetjük fel. A betétlapon ezután következik az ajánlás, illetve a határozat szövege, majd a végrehajtásra vonatkozó bejegyzések. Távolabbi perspektívában a betétlap az, amely mágneses csikkal ellátva gépi feldolgozásra, illetve visszakeresésre is alkalmassá tehető.

A kártya kitöltése gyakorlatilag úgy történik, hogy az adott szerv, pl. a Végrehajtó Bizottság jegyzőkönyvének feldolgozásával megbízott, jogi képzettségű munkatárs a kártya 1. oldalán a fejléc alatti, a 2. oldalán a fejléc feletti üres rovatokba beírja /vagy bediktálja/ a véleménye szerint vizuálisan kijelölendő ismérveket és adatokat. Ennek alapján a gépirónó kitölti a kártya látható felső sávját és a betétlapot, elhelyezi a lovasokat és a csikokat, majd a komplett kártyát ellenőrzésre visszaadja az előző munkatársnak. A továbbiak során az elvek egészének alkalmazására vonatkozó megállapításokat az alapkártya betétlapján, míg az egyes pontokra vonatkozó részletes információt az ezekre a pontokra vonatkozólag nyitott külön kártyák betétlapjain tüntetjük fel.

A SYNOPTIC rendszerre való áttérés előtt még néhány metodikai és szervezési kérdésben kellett döntenünk. Így abban, hogy az új rendszerű kártyákat milyen ismérvek szerint célszerű lerakni, illetve csoportosítani, hogyan történjék a meglévő tematikai klasszifikátor továbbfejlesztése, és hogy milyen legyen a munkamegosztás a nyilvántartást végző munkatársak és az együttműködés egyes kérdéseivel foglalkozó szakértők között a további bejegyzések tekintetében.

Ami a kártyák lerakását illeti, a következő csoportosítási ismérveket mérlegeltük:

1. a határozatot hozó szerv,
2. a határozat elfogadásának ideje,
3. a végrehajtásért felelős KGST-szerv,
4. a határozat tartalma /tematikája/,
5. a határozat jogi hatálya.

Mérlegeltük ezen ismérvek kombinációját is. Végülis úgy döntöttünk, hogy teljesen elegendő a kártyákat a határozatokhozó szerv szerint lerakni /vagyis: Tanácsülés, Végrehajtó Bizottság, állandó bizottságok stb./, ezen belül elfogadásuk időrendjében. Erre azért van lehetőségünk, mert most már az új vizuális jelzésrendszer alapján a szükséges kártyákat bármely ismerv szerint akkor is gyorsan megtaláljuk, ha azok nincsenek aszerint lerakva, illetve csoportosítva. Beláttuk, hogy annyiféle ismerv szerint, amennyi a visszakereséskor felmerülhet, kártyákat lerakni, illetve csoportosítani - legalábbis a nemzetközi gazdasági együttműködés bonyolult témakörében - gyakorlatilag lehetetlen, és ebből levontuk a megfelelő következtetést.

Ami a meglévő tematikai klasszifikátor továbbfejlesztését illeti, két uton indultunk el. Egyrészt a folyamatos munka napi követelményei szerint szükség esetén bontjuk tovább a meglévő címszavakat, illetve egészítjük ki a jelenlegi nomenklaturát. Ez lehetővé teszi a SYNOPTIC-ra való zökkenőmentes átmenetet és az új rendszer előnyeinek azonnali kihasználását. Ugyanakkor megkezdjük időrendben visszafelé haladva a korábban elfogadott és még aktuális ajánlások és határozatok újbóli feldolgozását, megjelölve bennük, majd kijegyezve belőlük a visszakeresés szempontjából figyelemre méltó elemi és összetett fogalmakat. Ennek során már nem ragaszkodunk feltétlenül a meglévő klasszifikátor címszavaihoz és csoportosításához. A kijegyzett fogalmaknak alá-, fölé- és mellérendeltsége szerinti feldolgozása és megfelelő terminológiai egységesítése eredményeképpen rendelkezésünkre fog állni a KGST-tagországok gazdasági és tudományos-műszaki együttműködésének viszonylag teljes címszógyűjteménye. Ezzel egy olyan polihierarchikus terminológiai rendszert nyerhetünk, amely az információk visszakeresésének gyakorlati rendeltetésén kívül feltehetően jól felhasználható lesz az eddigi normatív anyag rendszerezéséhez és kodifikálásához, a további jogalkotáshoz, de a szocialista országok gazdasági, tudományos és műszaki együttműködésével kapcsolatos elméleti kutatásokhoz is.

Végül röviden érinteni kívánjuk azt a kérdést, hogy mit várunk még a SYNOPTIC bevezetésétől az ajánlások és határozatok végrehajtásának nyilvántartása terén. Eddig az együttműködés egyes területeivel foglalkozó szakértők a beérkező hivatalos okmányok alapján /főleg a KGST-szervek üléseinek jegyzőkönyvei és az országok hivatalos tájékoztatásai/ kijelölték, hogy mely adatok és információk alkalmasak valamely ajánlás vagy határozat végrehajtása menetének jellemzésére. A vonatkozó kartonok kikeresése és a szükséges bejegyzések megfogalmazása az ún. kodifikátorok /jogi és közgazdasági képzettségű szakértők/ feladata volt. Az egész nyilvántartás korlátozott áttekinthetősége következtében sokszor előfordult, különösen a több ágazatot vagy kérdéskomplexumot érintő ajánlások vagy határozatok esetében, hogy a végrehajtás egyes összefüggései és kihatásai nem kerültek bejegyzésre a vonatkozó kartonokra. Ezért sokszor ismételtén vissza kellett nyulni az eredeti okmányokhoz. Az új rendszerben a második-, harmad- stb. példányok kiiktatása és az egész nyilvántartás jobb áttekinthetősége következtében reméljük, hogy a végrehajtásra vonatkozó bejegyzések minősége is javulni fog. Különösen azért, mert az új jelzésrendszer éppen a több ágazatot vagy kérdéskomplexumot érintő ajánlások és határozatok közötti összefüggéseket hivatott áttekinthetőbb-

bé tenni. Így a szakértők már a végrehajtásra vonatkozó okmányok elemzése előtt világosabban fogják látni, hogy azokban milyen kérdésekre keressenek választ, hiszen a határozatok nyilvántartásakor e kérdések kijelölése már megtörtént.

Összefoglalva a tapasztalatokat, hangsúlyozni kívánjuk, hogy bármely információs rendszer kiválasztása helyesen csakis az adott konkrét információs célok és követelmények, valamint sajátos körülmények és munkamódszerek alapos elemzése alapján lehetséges. Ez a magyarázata annak, hogy jelen cikkünkben a KGST szervek ajánlásai és határozatai nyilvántartásának speciális problémáival ilyen részletesen kellett foglalkoznunk. Az alapos elemzés követelményével függ össze az a megállapításunk is, hogy valamely sajátos célnak megfelelő nyilvántartási rendszer kiválasztása és a bevezetéséhez szükséges metodikai-szervezési előkészület igen hosszú időt, legalább 2-3 évet igényel.

§§§

JAKÓ, G.: Selection and introduction of a filing system for registering the implementation of decisions and resolutions

This article summarizes the general experiences gained by the COMECON Secretariat in the course of selecting and introducing an up-to-date filing system for the registration and classification of COMECON recommendations and resolutions.

Apart from secretariats and departments engaged in the management and organization of international economic, scientific and technical co-operation of the COMECON member countries, this method may first of all give orientation to institutions charged with registering and classifying authentic texts, which for one reason or another may not be abridged /e.g. resolutions, contracts, work schedules, etc./ and following up their implementation.

The modernization of the COMECON Secretariat's filing system, which had been developed in the course of years, took place in three steps.

The first step was to explore and define, beforehand, the particular information tasks relating to the registration of resolutions and recommendations of the COMECON specialized agencies, and then to predetermine the requirements set against such an information system. This work was followed - as the second step - by the study of possibilities offered by different information systems, including the gradual completion and improvement of requirements, and then came the choice of the most feasible system. The third step involved the preparation of methodological and organizational measures and decisions necessary to the switch-over to the new system and to the exploitation of its advantages. After this preparatory work, the switch-over to the new system did not cause any major problems.

After comparing various visual filing systems, the suspended, slideable card systems - particularly the French SYNOPTIC system - proved the most feasible. The cards, furnished with pockets, of the size of 210 x 170 mm can be marked with coloured tabs according to the required aspects, and the cards of the old filing system may also be utilized by being put into the pockets.

§§§

ЯКО, Г.: Выбор и введение системы картотек, регистрирующей выполнение постановлений

В статье представлены обобщаемые опыты, накопленные в Секретариате СЭВ-а в ходе выбора и введения современной системы картотек, регистрирующей и систематизирующей рекомендации и постановления органов СЭВ-а.

Применяемая здесь методика может помогать кроме секретариатов и отделов, занимающихся руководством и организацией международного экономического научного и технического сотрудничества между странами-членами СЭВ-а, в первую очередь таким учреждениям, которые должны регистрировать и систематизировать тексты, не сокращаемые из-за разных причин (нр. постановления, договоры, планы работы и т.д.) и следить за их дальнейшими изменениями и за их выполнением.

Усовершенствование системы регистрации, которая создавалась в течение нескольких лет в Секретариате СЭВ-а, было решено в трех этапах.

Первый этап начался с обработки и предварительного определения своеобразных информационных задач, связанных с регистрацией рекомендаций и постановлений органов СЭВ-а и кончился также предварительным определением требований, предъявленных к информационной системе. Потом, последовали этап изучения возможностей, представленных различными информационными системами, включая постепенное дополнение и совершенствование своих требований и выбор соответствующей системы. В третьем этапе были подготовлены методические и организационные мероприятия, оказавшиеся нужными для перехода к новой системе и использования представленных ей возможностей. После этого, переход к новой системе не создавал особых затруднений.

При сравнении различных визуальных карточек выдвинулись на передний план картотеки, состоящие из подвешенных, скользящих карточек, среди которых в конце-концов французская система "SYNOPTIC" показалась самой подходящей. На карточках с размером 210 x 170 мм при помощи цветных рейтеров можно обозначить разные аспекты и карточки предыдущей регистрации тоже можно использовать и вложить в карманы.

§§§

JAKÓ, G.: Auswahl und Einführung eines Karteisystems zur Registrierung der Durchführung von Beschlüssen

Der Artikel veröffentlicht jene Erfahrungen, die im Laufe der Auswahl und Einführung eines modernen Karteisystems in der Registratur und Systematisierung von Empfehlungen und Beschlüssen der RGW-Organen im RGW-Sekretariat gewonnen wurden.

Die hier angewandte Methodik kommt ausser für die Sekretariate und Abteilungen, die sich mit der Leitung und Organisation der internationalen wirtschaftlichen, wissenschaftlichen und technischen Kooperation der RGW-Mitgliedstaaten beschäftigen, in erster Reihe für solche Institutionen in Frage, die aus verschiedenen Gründen nicht abzukürzende, authentische Texte /z.B. Beschlüsse, Verträge, Arbeitspläne usw./ registrieren und systematisieren und deren weitere Entwicklung bzw. Durchführung zu verfolgen haben.

Die Modernisierung der im Laufe der Jahre entstandenen Evidenzführung im RGW-Sekretariat wurde in drei Etappen verwirklicht.

Die erste Etappe begann mit der Erschliessung und präliminären Bestimmung der speziellen Informationsaufgaben bezüglich der Registratur von Empfehlungen und Beschlüssen der RGW-Organen, und endete sodann mit der ebenfalls vorherigen Bestimmung der Anforderungen gegenüber dem Informationssystem. Dem folgte die Periode des Studiums der durch die verschiedenen Informationssysteme gebotenen Möglichkeiten, inklusive der sukzessiven Ergänzung und Verbesserung der eigenen Anforderungen und die Auswahl des entsprechenden Systems. In der dritten Etappe erfolgte die Vorbereitung jener methodischen und organisatorischen Massnahmen, die sich für den Übergang zum neuen System und für die Ausnützung der dadurch gebotenen Möglichkeiten als notwendig erwiesen. Hiernach bedeutete die Einführung des neuen Systems kein besonderes Problem mehr.

Beim Vergleich der verschiedenen Sichtkarteisysteme hat es sich herausgestellt, dass die aus aufgehängten, schiebbaren Karteizetteln bestehenden Systeme vorzuziehen sind, von denen schliesslich das französische SYNOPTIC-System als das meist geeignete erschien. An den mit Taschen versehenen Karteizetteln von 210 x 170 mm Grösse können die verschiedenen Gesichtspunkte mittels farbigen Fahren vermerkt werden und auch die bisherigen Karteizettel des Registers können beibehalten und in die Tasche gelegt werden.

!!!